

finska i *Terra* 94:4, 1982), i vilket det föreslås, att följande forskningsområden skulle prioriteras vid anslagsbeviljningen:

- forskning om geografisk forskning
- forskning som syftar till att utveckla geografiska informationssystem och adb-tillämpningar
- den geografiska utforskningen av naturen, speciellt relationerna mellan naturmiljön och människan
- utforskning av samhällets regionala dynamik, bl.a. i relation till regional differentiering, regional disparitet och regionpolitisk planering
- forskning som gäller undersökning av omständigheter som beror på Finlands geografiska läge.

Tvårvetenskaplig forskning förekommer t.ex. i form av samarbete mellan naturgeografer och kvartärgeologer. Som ett tvårvetenskapligt projekt kan också arbetet på den nya editionen av Atlas över Finland betecknas – det är rätt mycket originalforskning som utförs för detta verk.

GEOGRAFIN I SAMHÄLLET

Traditionellt har lärarbanan varit den enda säkra framtiden för en som har slagit sig på att studera geografi, om också forskarbanan tedde sig rätt lockande för många ännu i början av 1970-talet. Förlagen har anställt ett antal geografer bl.a. som redaktörer för uppslagsverk och skolböcker (nämnas kan att verkställande direktören för ett av de ledande förlagen är fil.mag. med geografi som huvudämne), inom statliga förvaltningsuppdrag har ett fåtal fått sin utkomst, och geografiskt utbildade har också fått anställning vid Rundradion. Då planeringsgeografer började utbildas i slutet på 1960-talet öppnades småningom nya banor för geografer med denna specialisering. Geografer har kunnat placeras både inom den offentliga planeringssektorn och i privata planeringsbyråer. Vid en enquete som Föreningen för planeringsgeografi utförde år 1981, då medlemmarna blev tillsända ett frågeformulär, visade de sig att följande yrkesgrupper var de mest representerade bland planeringsgeograferna:

- forskare (22% av dem som svarat)
- planeringssekreterare (18%)
- assistenter (7%)
- planerare (6%)
- näringsombudsmän (5%)

Undersökningen visade emellertid också, att avlöningen och anställningsförhållandena för ett stort flertal ej var tillfredsställande.

Naturgeografin i högskolan och samhället i Sverige

JAN O. MATTSSON

Mattsson, Jan O.: Naturgeografin i högskolan och samhället i Sverige. Geografisk Tidskrift 83: 4-6. Copenhagen, June 1, 1983.

Geography as a national science in Sweden: Research and University training as well as the application of geography in the community. 1982.

Jan O. Mattsson, docent, Geografiska institutionen, Lunds Universitet, Sölvegatan 13, 223 62 Lund, Sverige.

NATURGEOGRAFIN I HÖGSKOLAN

Översikt och organisation

Geografin i högskolan är med undantag av vad som gäller vid den ännu sammanhållna geografiska institutionen i Umeå och den tematiskt inriktade institutionen i Linköping delad i ämnesområdena naturgeografi och kultur-/ekonomisk geografi.

Naturgeografiska institutioner finns i Lund (ämnesföreträdare Anders Rapp) Göteborg (ämnesföreträdare Sten Rudberg) Stockholm (ämnesföreträdare Gunnar Østrem) Uppsala (ämnesföreträdare Åke Sundborg) Umeå (ämnesföreträdare Erik Bylund; odelat ämne) Linköping (ämnesföreträdare Jan Lundquist; temat vatten i natur och samhälle). Utöver dessa institutioner finns ett antal sådana med undervisning på grundkursnivå på ytterligare ett antal platser, främst Linköping, Karlstad, Växjö och Örebro.

Ämnesinriktning på forskarnivån växlar från institution till institution. Glacialmorfologi, glaciologi och hydrologi, som länge haft en framträdande ställning inom svensk naturgeografi, har under senare år sett också andra fält växa sig starka. Fjärranalys, klimatologi, geomorfologisk kartering, periglacial geomorfologi och subtropisk och tropisk geomorfologi innefattande ökenspridningsproblematik och andra erosionsfrågor är några exempel.

Grundutbildningen i naturgeografi ges dels som s.k. enskilda kurser, dels inom geovetarlinjens naturgeografiska variant.

Dessutom finns kursvarianter för lärarutbildning för geografi i grundskolan (½-1 år) respektive naturkunskap i gymnasieskolan (½ år).

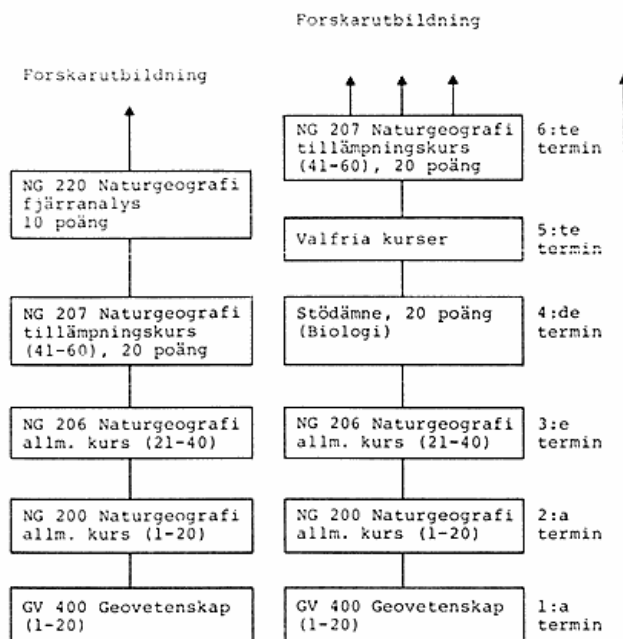
Forskarrekrytering

Forskarrekryteringen inom naturgeografin följer för närvarande tre vägar vad beträffar studiernas finansiering, nämligen

- anställning som assistent (arbetstid delad mellan institution och forskning)

enstaka kurser:

kurser inom linjen:

Tabel 1.

- projektanställning (helt inriktad på forsknings- och utredningsarbete)
- utbildningsbidrag (möjliggör studier på heltid) samt kombinationer av dessa.

Vidarerekrytering sker via tjänst som

- forskarassistent (tidsbegränsad till 6 år; tjänsten delad mellan egen verksamhet och institutionstjänst; krav: doktorexamen)
- docent (huvudsakligen inriktad på egen forskning samt forskarhandledning, 6 år men kan förlängas efter särskild prövning)

Dessa tjänster är mycket få, vanligtvis en av vardera slaget vid varje institution. Utöver dem förekommer några tjänster som forskare på medel från forskningsråd för personer som disputerat.

I januari 1982 gjordes vid Naturvetenskapliga forskningsrådet (Ingvar Lindqvist) en översikt av rekryteringssituationen i svensk naturvetenskap. Härvid utvärderades bl.a. naturgeografin med hänsyn till antalet tjänster (professurer, lektorat och extra lektorat), doktorer (övrige disputerade som är knutna till geografiska institutioner) och doktorander. I tabellen nedan, som alltså avser de naturgeografiska institutionerna i Lund, Uppsala, Stockholm och Göteborg och den geografiska institutionen i Umeå (naturgeografiskt lektorat), redovisas de båda förra kategorierna med hänsyn till åldersfördelning samt det totala antalet personer tillhöriga den tredje kategorin.

Vid en bedömning av hur många tjänster som skall besättas inom ämnet utgör frågan om geografins ställning som

Födda år	Tjänster	Doktorer
- 25	6	3
26 - 35	6	3
36 - 45	6	14
46 - 55		1

Tabel 2. 40 doktorander hösten 1980.

självständigt undervisningsämne i gymnasieskolan en stor osäkerhetsfaktor. Möjligen kommer geografin att återinföras på denna skolnivå.

Sannolikt kommer forskarrekryteringen inom ämnet att vara väl balanserad under 1980-talet. Vissa rekryteringsproblem kan däremot förväntas under 1990- och 2000-talen, om inte den »örörliga reserven« (rekryteringsunderlaget) förstärks (utökas med lämpliga ålderskategorier) under 1990-talet.

Finansiering av forskning och förhållandet mellan grundforskning och tillämpad forskning

Den naturgeografiska forskningen i Sverige finansieras från skilda håll. Den största anslagsgivaren torde vara Naturvetenskapliga forskningsrådet, men också Naturvårdsverket, Byggnadsrådet, Rymddelegationen och SAREC ger betydande anslag till naturgeografisk forskning. Mindre projektanslag kommer från bl.a. diverse fonder administrerade av högskolan själv och från andra statliga och kommunala samhällsorgan samt näringslivet.

Tabellen nedan redovisar de anslag som Naturvetenskapliga forskningsrådet beviljade naturgeografisk forskning för budgetåret 1981/82 och som jämförelse några andra geovetenskapliga ämnen.

Ämnesområde	Anslag i kronor
Naturgeografi	1.489.500
Fasta jordens fysik och geodesi	2.268.700
Fysisk oceanografi	1.175.900
Geologi, mineralogi	4.029.300
Hydrologi	3.216.400
Kvartärgeologi	1.618.100
Meteorologi	1.446.500
Historisk geologi, paleontologi	1.169.300
IGCP	1.440.000

Tabel 3.

Under de senaste tio åren har den tillämpade forskningen inom svensk naturgeografi fått en alltmera dominerande ställning gentemot grundforskningen. Detta återspeglar helt säkert det kraftigt ökade intresset inom hela det naturvetenskapliga området för omgivningsstudier och miljöövervakning. Kommunala och statliga myndigheter, privata konsultföretag etc. använder alltmera naturgeografernas tjänster, t. ex. i samband med områdesplanering. Dessa ökade ansatser inom den praktiskt målinriktade naturgeografin har troligen varit till viss nackdel för grundforskningen. Samtidigt har emellertid betydande anslag tilldelats

naturgeografins tillämpade forskningsprojekt. Dessa anslag har troligen i viss mån indirekt stimulerat också grundforskningen.

Tvärfacklig eller ämnesövergripande forskning

Svensk naturgeografi kan på senare år ge flera exempel på tvärfacklig och ämnesövergripande forskning. Också om utvecklingen härvidlag inte fortskridit lika långt som inom kulturgeografien, förekommer sådan forskning inom speciellt den u-landsinriktade naturgeografien, fjärranalysen och klimatologin.

NATURGEOGRAFIN I SAMHÄLLET

De flesta svenska naturgeografer är som lärare och/eller forskare knutna till de (natur)geografiska institutionerna eller verksamma i skolan. Ett mindre antal arbetar i offentlig tjänst (naturvårdsorganisationen, forskningsråden etc.), och några få är privatanställda (konsultfirmor o.dyl.).

I övrigt hänvisas till motsvarande avsnitt i den skrivning som rör svensk (kultur)geografi.

Kultur-/ekonomisk geografi i Sverige

NILS LEWAN

Lewan, Nils: Kultur-/ekonomisk geografi i Sverige. Geografisk Tidsskrift 83: 6-7. Copenhagen, June 1, 1983.

Geography as a human and economic science in Sweden. Research and University training as well as the application of geography in the community. 1982.

Nils Lewan, docent, Institutionen för kulturgeografi, Lunds Universitet, Sölvegatan 13, 223 62 Lund, Sverige.

KULTURGEOGRAFIN I HÖGSKOLAN

Ämnets organisation

Geografien är på universitetsnivån (nästan) överallt delad, och kultur-/ekonomisk geografi förekommer enligt nedan:

Uppsala (ämnesföreträdare Gunnar Arpi)

Lund (Gunnar Törnqvist, Olof Wärneryd, Torsten Hägerstrand)

Stockholm (Staffan Helmfrid)

– Handelshögskolan (Gunnar Alexandersson, C.-F. Claesson)

Göteborg (Sven Godlund, Risto Laulajainen)

Umeå (Erik Bylund; odelat ämne)

Linköping (Jan Lundqvist; vatten i natur och samhälle)

Därutöver finns en professur vid Nordiska Institutet för Samhällsplanering i Stockholm (Gunnar Olsson) samt institutioner med undervisning på grundkursnivå på ytterligare ett antal platser, främst Linköping, Karlstad, Växjö och Örebro.

Ämnets inriktning på forskarnivån växlar från institution till institution. Aktuella svenska samhällsproblem med en viss tyngdpunkt i den egna regionen spelar stor roll vid flertalet, u-landsinriktad forskning bedrivs också numera vid alla de större institutionerna, medan kulturlandskapsforskningen fortfarande har sin tyngdpunkt i Stockholm.

Utbildningen på grundkursnivån är sedan några år genomgående linjeorganiserad men rymmer en rad varianter. De viktigaste antyder här: Allmän kulturgeografisk utbildning inleds med en grundkurs (½ år) varpå följer fördjupning (½-1 år) jämte komplettering med andra ämnen såsom ekonomi, statistik, ADB. Kursvarianter finns för lärarutbildning för geografi i skolan (½-1 år) resp. samhällskunskap (½ år).

Därtill finns olika kortare kurser som komplettering till andra ämnen, för orientering samt fortbildning.

Forskarrekrytering

Denna följer för närvarande tre vägar vad beträffar studiernas finansiering, nämligen

– anställning som assistent (arbetstid delad mellan institution och forskning)